

kikezdését. Az irodalomban a tabu-témával kapcsolatban legfeljebb annak társadalmi-politikai vonatkozásait firtatják, sokkal érdekesebb viszont az, hogy a legtöbb tabu saját szokásainkban, saját szemléletünkben, hétköznapi világunk egyszerű és látszólag felszínes jelenségeiben rejlik. A hétköznapi divathullámai, kodifikált viselkedésnormái például kimeríthetetlen anyagot szolgáltatnak egy modern szórakoztató olvasmány megírására.

A modernebb látásmódnak és stílusnak már-már olyan rossz hírért keltezték sokan, hogy eleve kialakult egy olyan vélemény, hogy a sikeres olvasmány csakis tradicionális módon megírt és megkomponált regény lehet. A gyakorlat — nemcsak Kušané — azt mutatja, hogy e kettő nem zárja ki egymást. Kušan regényeinek felépítése nem lineáris; nyelve csapongó, játékos, rendkívül áttételes, s a maga módján igen bonyolult is. Tömegével akadnak a regényben váratlan, egészen újszerű szókapcsolatok, a történetek dinamikája, fordulatossága pedig nagyon is megköveteli a modernebb regénykompozíciót; a gyors és váratlan montázstechnikát, a vázlatos jellemrajzot, a többszólamúságot. S ezek a mozzanatok azt mutatják, hogy a modern szórakoztató regény útja felfrissült, nem a műhelymunka irányában halad, de nem is kerülheti meg a modern, irodalmi irányzatok műhelyeit, hanem bőven kamatoztathatja azok eredményeit.

VÉGEL László

TEKÉZŐK ÉS BÁBOK

Vladimir Stojšin: *Kuglana*. Srpska književna zadruga, Beograd, 1975.

Stojšinnak harmadik regénye a *Kuglana* (Tekepálya). Nem jutott vele messzebbre, mint első regényével, a pont tíz évvel ezelőtt megjelent *Šlagvorrtal*. Ezt nem hangulatkeltés céljából és nem előítéletből mondom. Maga a *Kuglana* győzött meg róla.

Egy belgrádi újságíró (s milyen fontos, hogy az!) életéről, viselt dolgairól, nagy szerelméről — sőt szerelmeiről —, viszontagságairól szól ez a regény. Újságírók, színészek, egyetemisták, rendezők vonulnak fel előttünk, s így alakul ki a kép egy rétegről, magatartásáról, kificamodott, könnyelmű életmódjáról, a tarka fővárosi élet egy oldaláról. Sajnos, a szerző megelégszik a felszínre vetett pillantással, mélyebbre nem nyúl, a lényegbe nem hatol, fájó pontokat nem érint, az igazi emberi, társadalmi problémákat — melyek kétségtelenül

jelen vannak ezekben a körökben is — nem veszi észre, nem jelzi. Se bátorsága, se — úgy látszik — felkészültsége hozzá. Úgynevezett olvasmányos regényt ír, mely senkit meg (és fel) nem ráz, nem okoz senkinek gondot. Ma ez minálunk divat, keresett árucikk a könyvpiacra.

Valójában semmi fontos nem történik ebben a regényben. Minden mellékes, véletlen. A legfontosabb, amire figyelmünket a szerző irányítja: a hős ingadozása két lány között, míg — a könyv utolsó előtti lapján — véget nem vet ennek a dilemmának: az egyiket otthagya, s a másikhoz pártol. Más megoldás nem is lehetséges, ezt sejtettük, várhattuk elejétől fogva, habár lehetett volna fordítva is: itt nincsenek érvek, nincsenek ellenérvek.

Vannak a hősnek más problémái is, többek között az, hogyan juthatna Londonba lapjának tudósítójaként, meg aztán néhanapján meg kell írnia egy-két cikket, ez pedig nagyon nehezen megy neki, mert a szerelem és a társadalmi élet sok idejét és erejét elveszi. A

cikkírás motívuma fel-feltűnik a regényben, s mindig szinte lidércnyomásként nehezedik a hősrre.

És ez lenne minden. Azaz mégsem. Egy regény nemcsak cselekményből és hősökből áll. Meg hát cselekményt, bonyodalmat ki lehet agyalni, valamit a valóságban is lehet találni, szereplőket is össze lehet tákolni vagy ugyancsak az életből ellesni vagy kiemelni. Egy regénynek szövege is van, a szöveghez pedig nyelv kell.

Stojšin a köznyelv egy rétegét képező, konvencionális nyelven ír, itt-ott zsargonnal fűszerezi. Egyfajta belgrádi nyelv akar ez lenni. A nyelverteretésnek a szándéka is nagyon távol áll tőle. Vannak a könyvnek részletei, melyek középszerű újságcikkek színvonalt érnek csak el, helyenként iskolai dolgozatok, házi feladatok hangját idézik fel.

Stojšin megpróbál ismert, kopott regényírói fogásokkal élni: naplórészleteket közöl (melyekről csak azért tudjuk, hogy naplórészletek, mert a szerző föléjük biggyeszti a meghatározást), dőlt betűs szedést használ, amikor gondolatai visszatérnek a múltba; találunk egy mondatból álló fejezetet a könyvben; helyenként kövér betűs elmélkedéseket iktat be. Mímeli a modern regényírást, de még csak a külsőségeket sem sikerül elfogadhatóan megoldania. Mivel egy meghatározott környezetet szeretne bemutatni, kénytelen a realizmus módszereihez folyamodni, ahhoz azonban nincs ereje, hogy meggyőző képet fessen. Ez álrealizmus, és egyben a realizmus feltámasztására irányuló törekvések csődjének bizonyítéka. Funkciótlannul variálja témáját, hetet-havat összehord, hogy kitölthesse a regény kerekeit. (Regény, mondtam. De vajon az-e? Egy történet, egy eset fejtegetése, tárgtása, egy környezet rajzolgatása inkább; felületes vázlat csupán.)

Ne hagyjuk említés nélkül végül a mű címét sem. A tekepálya — akárcsak a lóversenytérré vagy az íróklub —

egyik színhelye a regény cselekményének. Talán szimbólum is akart lenni. Talán utalás arra, hogy az élet is tekepálya, ahol némelyek a fagolyót gurítják, s kiütik áldozataikat, mások a bábok, melyeket le kell dönteni, aztán újra felállítani, hogy ismét ledöntessenek, s ez a folyamat ismétlődik a végtelenségig.

Az olvasó pedig, aki a *Kuglanát* és a hozzá hasonló műveket olvassa, úgy érzi magát, mint egy fabáb a tekepályán. Látja, amint közeledik felé a golyó, hogy végezzon vele, az olvasóval. Ezeket a golyókat, ezeket a regényeket, melyek egymás után fejbe vagdosásák az olvasókat az utóbbi időben, ügyes tekézők fabrikálják.

Akik ügyesen gurítanak az irodalmi életnek nevezett tekepályán.

TOMÁN László

SZORONGÁSOK ÉS VÁLASZTÁSOK

François Mauriac: *Egy hajdani fiatalember*. Európa, Budapest, 1974.

„Nem vagyok olyan, mint a többiek” — ezzel a mondattal indul az utóbbi években elhunyt Mauriac utolsó regénye, s ezzel a tapasztalattal is fejeződik be; mivel az időközben megtett út a kamaszkori sejtést igazolja. Alainnek minden oka és feltétele megvan ahhoz, hogy különleges esetté váljon a századforduló Franciaországának egyik eldugott (Bordeaux környéki) vidékén, ahova ha nem törhetett is még be az új élet lendülete, a kértely és a szabadgondolkodás már előhírnökei a közeljövő gyökeres változásainak. A Dreyfus-affér világszenzációja Malteverne-t sem kerülheti el, mégsem a kapitalizmus világi-pozitívista vagy éppen előremutatónan rend-